وُكمەت قزمەتنەن بایاندامە

(باسی 4 ـ بەتتە)

ـــــ داهۆدك ساپاسی مەن ونـمدىلگن كۆش سالا جوعارىلاتپ، ەكونومیكانك بایاندی، اقـاۆسـز داهۆىن سـاقتـاۆ. داهۆ ـــ ەلـمـزدەگی بارلق ماسەلەنی شەشۆدك نەگزی جانە تەتگی. جاڭا داهۆ وُستانىمنا، ٴسوز جوق، تابانىدی بولپ، جاڭا داهۆ وُستـانىمن داهۆدك تـۆتـاس بـاردسنا جانە ٴارقایسی سـالالاردنا تـولىق، دالمـە ـ ٴدال، جان ـ جاقتی ساباقتاسترىپ، ٴارقایسی جاقتی قـز ـ مەتتك ٴتۆینىن داهۆدك ساپاسی مەن ونـمدىلـ گىن جوعارىلاتۆ جاعىنا قویۆعا جەتەلەپ، ارتۆ جا ـ عـنداعی كـومەسكی كۆشتك تـولىق سـاۆلەلەنۆىن جەبەۆ كەرەك. ەكونومیكالىق اینالمدی وُیلـەسمـ دی ارالىقتا ساقتاۆ، ٴار جىلی جاعدایعا قاراي ەكـو ـ نـومیكانی ارتتـرۆدك مـەجەلی نـساناسىن ورتـاعا قویۆ، جالپی جۆمسشی ـ قزمەتكەرلەردك ەڭبـەك ونمدىلگىنك ارتۆی دشكی ٴوندىرىستـك جالپی ٴونىم قۆىننىك ارتۆىنان جوعاری بولۆ، قالا ـ قـالا ـ شقتاردا انقتالعان جۆمسسزدىق مـولشەرىن 5.5% دشىنده تىزگىندەۆ، زات باعاسىنك دەڭگەیی جالپی جاقتان ورىنقتىلقتی ساقتاۆ، اناعۆرلىم جوعاری سا ـ پالی، اناعۆرلىم ٴونمدی، اناعۆرلىم ٴادىل، اناعۆر ـ لىم بایاندی، اناعۆرلىم حـاۆىپسز داهۆدی جۆزەگە اسرۆ.

ـــــ جـاڭـالـق اشۆ ارقـىلی داهۆعـا دەم بەرۆگە تابانىدی بولپ، وسی زامانعی شـارۆاشىلق جۆیەسىن جەدەل داهتۆ. جاڭالق اشۆدك ەلمىز ـ دىك وسزامانداىنۆ قۆرىلىسىنك جالپی جاعدایىندا ـ عی وُیتقىلق ورىنىا تابانىدی بولپ، عىلىم ـ تـەحنیـ كـادا ٴوزىن ـ ٴوزی ەڭسـەلەندىرۆ، الۆەتتـەندىرۆ ـ دی مـەملەكەت داهۆىنـنـك ستراتـەگیالىق تـرەگی ەتۆ. مەملەكەتتك جاڭالق اشۆ جۆیەسىن كـەمەلـ ەندىرۆ، مەملەكەتتك تاجریبەحانالاردی جەتەكـ شی ەتكەن ستراتەگیالىق عىلىم ـ تەحنیكا كۆشتەرىن جەدەل قالپىتاسترۆ، شـەشۆشی، وزەكتی تـەحنیكا ـ لاردا قامال الۆ شایقاسىن ویداعمداي جۆرگزۆ، نە ـ گزدىك زەرتتەۆدىك 10 جىلدىق ارەكەت جوباسىن جاساۆ جانە اتقارۆ، كـاسپورىنداردىك تـەحنیكالىق جاڭالق اشۆ قابىلەتىن جوعارىلاتۆ، دارىنىدىلاردىك جـاڭالق اشۆ ومـرشەڭدىگىن تـاسقنداتۆ، عـىلىم ـ تەحنیكادا جاڭالق اشۆ ٴتۆزىلىس ـ مەحانیزمىن كە ـ مەلەندىرۆ، تۆتاس قوعامنىك زەرتتەۆ ـ اشۆ قارا ـ جاتی قوسلىمنىك جىلدىق ورتـاشا ارتۆی 7%تـىك ۆىستىنده بـولپ، قـوسلىم كۆشەمەلىلگىنىك "13 ـ بەسجىلدىق" مەزگىلىندەگی ناقتی سانىنان جوعاری بولۆىنا كۆش سالۆ. عىلىمدی جالپىلاسترۆ قیـمـلىن كەڭىنەن وریستەتۆ. ەكونومیكانی داهتۆدىك كۆش سالۆ ٴتۆیىنىن تۆلعالىق شارۆاشىلىققا قـویۆعا تـاباڭ ـ دی بـولۆ، شـارۆاشىلىق نـەگزىنىك جوعاری دەڭ ـ گەیگە كوتەرىلۆىن، شارۆاشىلىق تىزبەگىنىك وسزا ـ ماندانۆىن ىلگەرىلەتۆ، جاساۆ كـاسبی سـالىسترما ـ سىنىك نەگزىنەن ورىنقتىلعىن ساقتاۆ، ٴداستۆرلی شارۆاشىلىقتاردی قایتا قۆرۆ، دارەجەسىن جوعارد ـ لاتۆ، ستراتەگیالىق جاڭادان گۆلدەنگەن شـارۆاشـ ـ لىقتاردی دامتىپ جانە زورایتىپ، قىزمەت وتەۆ كا ـ سبىنىك گۆلدەنۆی مەن داهۆىن جەبەۆ. ٴداستۆرلی نەگزىدىك قۆرىلعلار مەن جاڭاشا نـەگزىدىك قـۆـ ـ رىلعلار قۆرىلىسىن ٴبىر تۆتاس جوسپارلاپ ىلگە ـ رىلـەتۆ. سیفرلاندىرىپ دامـتۆدی تـەزدەتـپ، سیفرلی ەكونومیكانىك جاڭا باسمدىعىن قـالىپتاس ـ ترۆ، سیفردىك شارۆاشىلىقتانۆی مـەن شـارۆاشىلىق ـ تىك سیفرلانۆعا بۆرىلىس جاساۆىن سایكەستی ىلگە ـ رىلەتۆ، سیفرلی قـوعام قـۆرىلىسىنىك ایـاق الـسىن تەزدەتۆ، سیفرلی ۆكمەت قـۆرىلىسىنىك دەڭگەیىن جوعارىلاتۆ، تـاماشا سیفرلی ەكـولوگیا قـالىپتاسـ ـ رىپ، سیفرلی جۆڭگو قۆرۆ.

ـــــ قۆاتتی ەل ٴشی بـازارىن قـالىپتاسـ ـ رىپ، جاڭا داهۆ ارناسىن قالىپتاسترۆ. دشكی سۆرا ـ نمدی ۆلعایتۆ ستراتەگیاسىن اتقارۆدی ۆسنىم جا ـ عـنداعی قـۆرىلىمدىق رەفورمانی تـەرەڭدەتۆمـەن ورگانیكالی ۆشتاسترىپ، جاڭالق اشۆ ارقـىلی دەم بەرۆ، جوعاری ساپالی ۆسنىم ارقـىلی جـاڭا سۆرا ـ نـمعا جـەتەكشىلىك ەتۆ جانە ونـی اشۆ. مـاڭىزدی فاكتورلاردىك ۆیلەسمدی اینالمىنا تۆساۆ بـولاتىن بوگەتتەردی الاستـاپ، ٴوندىرىس، ٴبولىس، اینـا ـ لىم، تۆتىنۆ بۆىندارىن تۆتاسترىپ، حالىق شارۆاشـ ـ لىعىنىك ۆتمدی اینالمىن قـالىپتاسترۆ. دشكی زور اینالمدی تیاناق ەتىپ، قۆاتتی ەل ٴشی بـازارى مەن ساۆدادا قۆاتتی ەل بولۆ قۆرىلىسىن سایكەستی ىلگەرىلەتۆ، ەل دشىندەگی ەكـونومیكالىق اینـالىم جۆیەسىنە سۆیەنۆ ارقىلی بۆكىل جەر شارىندىق ما ـ ڭىزدی فاكتورلار بایلىعىن پارمەندی بـاۆراۆ ٴورد ـ سىن قالىپتاسترىپ، ەل ٴشی جانە حالىقارا سىندی قوس اینالمدی جەبەۆ. دشكی سۆرانمدی ۆلعایتۆ ـ دىك ۆتمدی ٴتۆزىمىن ورناتىپ، تۆتىنۆدی جاپىاي جەبەپ، قارجی قوسۆ ایاسىن كەڭەیتىپ، كـەمەلدی دشكی سۆرانىم جۆیەسىن جەدەل جەتىلدىرۆ.

ـــــ اۆىل ـ قىستـاقتی گـۆلدەندىرۆدی جاپىاي ىلگەرىلەتىپ، جاڭاشا قالا ـ قـالاشقتاندىرۆ ستراتـەگیاسىن كـەمـەلەندىرۆ. اۆىل شـارۆاشىلىعىن، اۆىل ـ قىستاقتی الدىمەن داهتۆعا تـابانىدی بـولپ، ٴبىر میلیلیارد 800 میلیون مۆ ەگستىك جەر قـىزىل سزىعىن قاتاڭ ساقتاۆ، جوعاری ولشەمدی ەگـىز ـ جاي قـۆرىلىسی ینجـەنەریاسىن، قـارا تـوپىراقتی قورعاۆ ینجـەنەریاسىن اتقـارىپ، تـۆقىم قـاینارىنىك حـاۆىپسزدىگىنە شـىنایی كـەپىلدىك ەتۆ، اۆىل ـ قىستاق قۆرىلىسی ارەكەتىن اتقارىپ، قالا مەن اۆىلـ ـ دىك توعىسپالی داهۆ ٴتۆزىلىس ـ مەحانیزمىن اقـاۆ ـ سزداندىرۆ. كەدەیلىكتەن ارىلتۆدان قامال الۆ جە ـ تىستىكتەرىن بەكەمدەۆدىك، كـەڭەیتۆدىك بـایاندی مەحانیزمىن ورناتىپ جانە كەمەلدەندىرىپ، كەدەیـ ـ لىكتەن ارىلعان وڭىرلەردىك تۆتاس تـۆلعالىق داهۆ دەڭگەیىن جوعارىلاتۆ. ادامدی وزەك ەتكەن جاڭا ـ شا قالا ـ قالاشقتاندىرۆ ستراتەگیاسىن دشكەرىلەي ىلگەرىلەتىپ، اۆىل شارۆاشىلىعنان اۆىسقان حـالىق ـ تىك قالا تۆرعىننا اینالۆىن تەزدەتىپ، تـۆرعىن حـالىق ـ تىك قـالا ـ قـالاشقتا قـونىستانۆ مـولشەرىن 65%كە كوتەرۆ، قالالار شـوعىرى مـەن قـالالار شـەڭبەرىن دامتىپ جانە ۆلعایتىپ، اۆدان قالاشعىن باستى دا ـ نەكەر ەتكەن قالا ـ قـالاشقتاندىرۆ قـۆرىلىسىن ىلـ ـ گـەرىلەتىپ، قـالانى جـاڭالاۆ ارەكـەتـىن اتقـارىپ، تۆرعىن ٴۆي بازارى جۆیەسی مەن تـۆرعىن ۆیمـەن قامتاماسزداندىرۆ جۆیەسىن كـەمەلەندىرىپ، قـالا ـ قالاشقتانىپ داهۆ ساپاسىن جوعارىلاتۆ.

ـــــ وڭىرلىك ەكـونومیكانىك ورنـالاسۆىن سـاپالىلاندىرىپ، وڭـىرلـىك سایكەستی داهۆدی جەبەۆ. وڭـىرلىك كـەلەلی ستراتـەگیانی، وڭـىرلىك سایكەستی داهۆ ستراتەگیاسىن، نـەگزىگی تـۆلعالىق فۆنكتسیالىق ٴوڭىر ستراتەگیاسىن دشكەرىلەي اتقا ـ رىپ، جوعاری ساپالی دامیتىن وڭىرلىك ەكونومیكا ـ نىك ورنالاسۆی مەن جەر ـ كـەڭىستىك بـایلىعىنىك تىرەكتىك جۆیەسىن ورنـاتۆ. بـەیجیك ـ تیـانجین ـ حىبەیدىك سایكەستی داهۆىن، چاڭجیاك ەكونومیكا ـ لىق بـەلدەۆىنىك داهۆىن، گۆاڭدۆك ـ شیـاڭگاك ـ اۆمىن ۆلكەن شعاناق رایونی قۆرىلىسىن، چاڭجیاك اتىراۆىنىك ٴبىر تۆلعالانىپ داهۆىن، حۆاڭحی وزەـ ـ نی الابىنىك ەكولوگیاسىن قورعاۆدی جانە ونـىك جوعاری ساپالی داهۆىن تـىڭعىلقتی ىلگەرىلەتۆ، شیۆك ـ ان جاڭا رایونىن جوعاری ولشەممەن، جو ـ عـاری ساپامەن قۆرۆ. باتىس بـولىكتی قـاۆىرت اشۆدی ىلگەرىلەتۆدە جاڭا جاعداي قـالىپتاسترىپ، شعىس سولتۆستىكتی گۆلدەندىرۆدە تىك تابىستار ـ عا قـول جـەتكىزۆ، ورتـا بـولىكتەگی وڭـىرلەردىك جەدەل ەڭسە كوتەرۆىن جەبەپ، شـعىس بـولىكتەگی وڭـىرلەردىك وسزاماندانۆىن جەدەل ىلگـەرىلەتۆىنە دەم بەرۆ. چىڭدۆ ـ چۆڭچیك ٴوڭىرىنىك قوس قالا ـ ەكونومیكالىق شەڭبەرى قۆرىلىسىن ىلگەرىلەتۆ. تـوڭ ـ كەرىستىك بایىرعی رایوندارىدىك، ۆلتىتق وڭـىرلەردىك جەدەل داهۆىنا قولداۆ كـورسەتىپ، شـەكارا وڭـىرلەر ـ دی گۆلدەندىرۆدی كۆشەیتۆ. تـەڭىز ـ مۆحیت ەكـو ـ نومیكاسىنىك داهۆ ایاسىن بەلسەنە كەڭەیتۆ.

ـــــ رەفورمالاۆ، ەسىك اشۆدی جاپىاي تە ـ رەڭدەتىپ، داهۆدىك قوزعاۆشی كۆشی مەن ومـر ـ شەڭدىك قۆاتىن ۆزدىكسز نىعایتۆ. جوعاری دەڭ ـ گەیدەگی سوتسیالیستىك بازار شارۆاشىلىعی ٴتـۆزد ـ لىسىن ورنـاتىپ، ٴتـۆرلی بـازار سۆیبـەكتتەرىنىك ومرشەڭدىك قۆاتىن تاسقنداتۆ، مەملەكەت مەنشـ ـ گندەگی شارۆاشىلىقتىك ورنالاسۆىن ساپالىلاندىرۆ ـ دی جانە قۆرىلىمىن رەتكە سالۆدی جەدەلدەتىپ، حالىق باسقارۆىندای شارۆاشىلىقتىك داهۆ ورتـاسىن ساپالىلاندىرۆ. جوعاری ولشەمدی بـازار جۆیەسىن ورناتىپ، مۆلىك ۆقـىعی ٴتـۆزىمىن جاپىاي كـەمەلـ ەندىرۆ، مـاڭىزدی فـاكتورلاردی بـازارلاندىرىپ ورنالاسترۆ رەفورماسىن ىلگەرىلەتىپ، باسەكە سا ـ یاساتىنىك نەگزىدىك ورنىن نىعایتىپ، باسەكە سایا ـ ساتىنىك جۆلگەسىن كـەمەلەندىرۆ. وسی زامـانعی قازىنا ـ باجی فینانس ٴتـۆزىلىسىن ورنـاتىپ، ۆكـ ـ مەتتىك ەكونومیكانی جونگە سالۆ قـابىلەتىن جوعا ـ رىلاتۆ. ۆكمەت قـۆرىلىمدارىن نقشامداپ، ۆقىقتی تومەنگە بەرۆ، ۆقىقتی تومەنگە بەرۆ مەن باسقارۆ ـ دی ۆشتـاسترۆ، قـىزمەت وتـەۆدی سـاپالىلاندىرۆ رەفورماسىن تەرەڭدەتىپ، تـاڭداۆلی ساۆدا ورتـا ـ سىن قالىپتاسترۆ. اناعۆرلىم جوعاری دەڭگەیدەگی اشىق ەكونومیكالىق جاڭا ٴتۆزىلىس ورناتۆ، "ٴبىر بەلدەۆ، ٴبىر جولدی" بىرگە گۆلدەندىرۆدىك جو ـ عاری ساپالی داهۆىن ىلگەرىلەتىپ، بـۆكىل دۆنیـە جـۆزىنە باعىنتالعان جـوعـاری ولشـەمدی ەركـىن ساۆدا رایونداری تورابىن قالىپتاسترۆ.

ـــــ جاسىل داهۆدی ىلگەرىلەتىپ، ادامنىك تـابیعاتپەن جـاراسـمدی بـىرگە تـۆرۆىن جـەبـەۆ. تۆنىق سۆ، جاسىل تاۆ ـــ باعالی بایلىق وُستانىمنا تابانىدی بولپ، تاۆ، سۆ، ورمان، ەگنجاي، كول، جایلىمدی جۆیەلی وڭـاۆدی كـۆشەیتىپ، ماڭىزدی ەكولوگیالىق قالتقی قۆرىلىسىن جەدەل ىلگەرىلەتۆ، مەملەكەت باقشاسىن نەگزىگی تۆلعا ەتكەن جاراتـ ـ لىستىق قورىق جۆیەسىن قۆرىپ، ورمانمەن كومكە ـ رىلۆ مولشەرىن 24.1%كە جـەتكىزۆ. ورتـانىك ساپا ـ سىن ٴۆرتىس جاقسارتىپ، اۆانىك اۆىر دارەجەدە لاس ـ تانۆی مەن قالاداعی قارا ساسىق سۆلاردی نەگزىنەن الاستاۆ. كلیمات وزگەرىسىنە توتەپ بەرۆدىك 2030 ـ جىلعا دەیىنگی مەملەكەتتىك دەربـەس ۆلـەس نـسانا ـ سىن تیاناقتاندىرۆ. داهۆ تـاسىلىندە جـاسىل بـۆرىلىس جاساۆدی جەدەلدەتىپ، ەكونومیكانىك جوعاری ساپا ـ لی داهۆی مەن ەكولوگیالىق ورتـانىك جوعاری دەڭ ـ گەیدە قورعالۆىن سایكەستی ىلگەرىلەتۆ سىندی نـەگزىگی ارناعا تـابانىدی بولۆ، جاڭا داهۆ كـەزەڭىن تیـاناق ەتىپ، جاڭا داهۆ ۆستانىمىن دایەكتىلەندىرىپ، جاڭا داهۆ جۆیەسىن قـالىپتاسترىپ، جوعاری سـاپالی داهۆدی ىلگەرىلەتۆدی نەگزىگی تـاقرىپ، ۆسىنىم جاعىندىعى قۆرىلىمدىق رەفورمانی تـەرەڭدەتۆدی نەگزىگی ارقاۆ، رەفورمالاۆ مەن جاڭالق اشۆدی ٴتۆبىرلی قوزعاۆشی كۆش، حالقتىك كۆن سایىن ارتىپ وتىرعان تاماشا تۆرمىس قاجەتىن قاناعاتتاندىرۆدی ٴتۆبىرلی ماقسات ەتۆ، جۆیە كـوزقاراسـ ـ نان جازباي، ىندەتتەن ساقتانۆ ـ تىزگىندەۆدىك جانە ەكونومیكالىق، قوعامدىق داهۆدىك جەتىسـ ـ تىكتەرىن بەكەمدەپ جانە كەڭەیتىپ، داهۆ مەن حا ـ ۆىپسزدىكتی اناعۆرلىم ویداعمداي ٴبىر تـۆتـاس جوسپارلاپ، "التىنی ورىنقتىرۆ" قىزمەتىن تىڭعىلقـ ـ تی دستـەپ، "التىنی قـامتاماسز ەتۆ" مىندەتـىن جاپىاي تیاناقتاندىرۆ، ماكرولىق سایاساتتی عـىلىمی، ٴدال اتقارىپ، ەكونومیكالىق اینـالمىنىك ۆیلەسمـ ـ دی ارالىعىن قـۆلشىنا ساقتاپ، دشكی سۆرانىمدی ۆلعـایتۆ ستراتـەگیاسىنا تـابانىدی بـولپ، عـىلىم ـ تەحنیكالىق ستراتەگیالىق تىرەكتی كۆشەیتۆ، جوعا ـ رى دەڭگەیدە سىرتقا ەسىك اشۆدی كـەڭەیتىپ، قوعامنىك جـاراسمدىلعی مـەن ورنـىقتىلعىن ساقتاپ، "14 ـ بەسجىلدىقتا" تاماشا باستاما اشۆعا، ٴساتتی قـادام تـاستاۆعا شىنایی كـەپىلدىك ەتىپ، جۆڭگو كـوممۆنیستىك پـارتیاسی قـۆرىلعاندىعىنىك 100 جـىلدىعىن ۆزدىك نـاتیجەلەرمەن قۆتىنقتاۆ كەرەك.

بیىل ەلـمىزدىك داهۆی ٴالی دە كـوپتەگەن حاۆىپ ـ قاتەر مەن سىن ـ سایىستارعا ٴدوپ كەلپ وتىر، دەسەدە ەكونومیكانىك ۆزاق ۆاقىت جاقسی جاققا قاراي داهۆ سىندی نەگزىگی جاعدایی وزگەر ـ گەن جوق. ٴبىز سەنىمدی بەكەمدەپ، قىین قـامال ـ دادی الىپ، قىینشىلقتاردی جـەڭىپ، قـالپىنا كـەلۆ سیپاتتی ارتۆ نەگزىن بەكەمدەپ، ەكونومیكا مەن قوعامنىك بایاندی، اقاۆسز داهۆىن قـۆلشىنا ساقتا ـ ۆىمىز كەرەك.

بیىلعی داهۆدىك باستی مەجەلی نـساناسی: دشكی ٴوندىرىستىك جالپی ٴونىم قـۆىننىك ارتۆی 6%تـەن جوعـاری بـولادی؛ قـالا ـ قـالاشقتاردا 11 میلیوننان استام ادام تىڭنان جۆمستانادی، قالا ـ قـالاشقتاردا انـقتالعان جـۆمسسزدىق مولشەرى 5.5% اینالاسندا بولادی؛ تۆرعىنداردىك تۆتىنۆ با ـ عاسىنىك قـمباتتـاۆ مـولشەرى 3% شاماسندا بولادی؛ یمپورت ـ ەكسپورت مولشەرى ورنـقتی بولپ، ساپاسی جوعارىلایدی، حالقارالىق كـىرىس ـ شعىس نەگزىنەن تەك بولادی؛ تۆرعىنداردىك كـ ـ رىسی ورنقتی ارتادی؛ ەكولوگیالىق ورتانىك ساپا ـ سی اناعۆرلىم جاقسارادی، بىرلىك دشكی ٴوندىرىس جالپی ٴونىم قۆىننداعی ەنـەرگیانىك سارىپ بولۆی 3% اینالاسندا تومەندەیدی، نەگزىگی لاس زاتتاردىك شعارىلۆ مولشەرى ۆزدىكسز تومەندەیدی؛ استقتىك ٴونىم مولشەرى ٴبىر تریلیلیون 300 میلیلیارد جىڭنان جوعاری دەڭگەیدی ساقتایدی.

ەكـونومیكانىك ارتۆ قـارقىنی ـــ جالپىلـق كورسەتكىش، بیىلعی مەجەلی نسانا 6%تەن جوعا ـ رى بولادی دەپ بەلگىلەندی، مۆندا، ەكونومیكا ـ لىق اینالمىنىك قالپىنا كەلۆ جاعدایی ویلاسترىلدی، بۆل ٴارقایسی جاقتاردی زەیـىن ـ زەردەسىن شو ـ عىرلاندىرا وتىرىپ رەفورما جۆرگزۆگە جانە جاڭا ـ لىق اشۆعا جەتەكتەپ، جوعاری ساپالی داهۆدی دلـ ـ گەرىلەتۆگە ٴتیمدی. ەكونومیكانىك ارتۆ قارقىنی، جۆمستاندىرۆ، زات باعاسی سیاقتی مەجەلی نـسانالار ەكونومیكالىق اینـالمدی ۆیلەسمدی ارالىقتا ساقتاۆ تالابىن ایگىلەدی، ونی بـۆدان بـىلایعی نـسانالارمەن ورىنقتی ۆشتاسترساق، بایاندی، اقاۆسز داهۆدی جۆ ـ زەگە اسرۆعا ٴتیمدی بولادی.

بیىلعی قىزمەتتەردی ویداعمداي ىستەۆ ٴۆشىن ىندەتتەن ساقتانۆ ـ تىزگىندەۆدی جانە ەكونومیكا ـ لىق، قوعامدىق داهۆدی اناعۆرلىم ویداعمداي ٴبىر تۆتاس جوسپارلاۆ كەرەك. ۆدایىلانعان ساقتانۆ ـ تىزگىندەۆ مەن ٴشىنارا شۆعىل ٴبىر جاقتی ەتۆدی ورگانیكالی ۆشتاسترۆعا تابانىدی بولپ، ىندەتتىك سرتتان كـىرۆىنەن، دشتە قـایتا بـەلەك بـەرۆىنەن ساقتانۆ قىزمەتىن ۆزدىكسز تیتتـەي دە بـوساڭىستـ ـ پـاي ویداعـمداي ىستـەپ، ٴتـۆیـىندی وڭـىرلـەر شەشۆشی بۆىندارداعی ساقتانۆ ـ تىزگىندەۆدی وی ـ داعمداي یگەرىپ، ولقىلقتار مەن كـەمستىكتەردی تـۆزەتىپ، ادامدار تـوپتاسۆدان ىندەتتىك تـارالۆی مەن بىترانىدی اۆرۆلاردان جۆعىپ كەڭەیۆىنەن قاتاڭ ساقتانىپ، ۆاكسینانی زەرتتەپ جاساۆدی جانە جەدەل اقسىز ەگۆدی تارتىپپەن ىلگەرىلەتىپ، عىلمی، دالمە ـ ٴدال ساقتانۆ ـ تىزگىندەۆ قابىلەتی مەن دەڭگەیىن جوعارىلاتۆ كەرەك.

بیىل مىناداي بىرنەشە جاقتاعی قىزمەتتی ٴتۆ ـ یندی تۆردە ویداعمداي ىستەۆ كەرەك.

(1) ماكرولىق سایاساتتىك ۆلاسپالىلعی، ورىنق ـ تىلعی، بایاندىلعی ساقتالىپ، ەكونومیكالىق اینـا ـ لىمنىك ۆیلەسمدی ارالىقتـا بـولۆی جـەبەلەدی. وڭىرلەر ارا رەتتەۆ ـ مەڭگەرۆ نەگزىندە باعىنتاما ـ لی رەتتـەۆ ـ مەڭگەرۆ، جاعدایعا قاراي رەتتـەۆ ـ مەڭگەرۆ، دالمە ـ ٴدال رەتتەۆ ـ مەڭگەرۆ كۆشەي ـ تىلەدی. ماكرولىق سایاسات بـازار سۆبیـەكتتەرىن ۆزدىكسـز قیـىنشىلقتان قۆتـىلدىرىپ، قـاجـەتتی قولداۆ تەبىنىن ساقتاۆ، شۆعىل بـۆرىلىس جاساماۆ، جاعدایداعی وزگەرىسكە قـاراي ۆاعـىندا رەتكـە سالپ، كەمەلەندىرىپ، ەكونومیكانىك نـەگزگی جۆلگەسىن اناعۆرلىم بەكەمدەۆ كەرەك.

بەلسەندی قازىنا سایاساتی ساپانی جوعارىلا ـ تـپ، ونـمدىلىكتی ارتتـرىپ، اناعۆرلىم بایـاندی جۆرگزىلۆی كەرەك. ىندەتتىك ٴونـمدی تـىزگىنـ ـ دەلۆی مـەن ەكـونومیكانىك بـىرتـىندەپ قـالپـىنا كەلۆی ەسكەرىلپ، بیىلعی قـىزىل سیفر مولشەرى 3.2% اینـالاسىندا ورنـالاسترىلپ، بـىلترعـدان ٴسال تومەندەتىلەدی، ىندەتكە قارسی اتتانۆ ەرەكـ ـ شە زایومی ەندىگارى تاراتىلمایدی. قـازىنالىق كـ ـ رىستىك قالپىنا كەلۆ سیپاتتی ارتۆىنا بایلانىستی، قا ـ زىنالىق شعىستىك جالپی كولەمی بىلترعدان ارتـا ـ دی، وسعان بـایلانىستی جۆمستانۆدی، حالقتىك نەگزگی تـۆرمىسىن، بـازار سۆبیـەكتتەرىن قـامتاما ـ سزداندىرۆ جاعىنداعی قولداۆ تەبىنىن ارتتىرۆ ٴالی دە ٴتۆیىن ەتىلەدی. ورتالقتىك ٴوز شعىسىنىك ورنـا ـ لاستىرلۆی ۆزدىكسز كـەری ارتـىپ، شـۆعىل قـا ـ جەتتی ەمەس، تـۆراقتی ەمەس شعىستار بـارىنشا ازایتـىلادی، جـەرگىلىكتی ورىندارعـا جـاي اۆدارىپ تولەۆ مولشەرى 7.8% ارتىپ، ارتۆ مولشەرى بىلـ ـ تىرعـدان كـورىنەكتی دارەجـەدە جوعـارىلایدی، مۆنىك دشىندە تـەڭگەرمەلی اۆدارىپ تـولەۆ، اۆدان دارەجەلی نەگزگی قازىنا قۆاتىن قامتاماسزداندىرۆ مەحانیزمی بویىنشا بەرىلەتىن سیلىق قوسمشا قـارا ـ جاتی سیاقتىلاردىك ارتۆ مولشەرى 10%تەن اسادی. ۆدایىلانعان قازىنالىق قارجىنی تـوتە جـەتكىزۆ مـە ـ حانیزمی ورناتىلپ جانە كولەمی كەڭەیتىلپ، ورتا ـ لقتىك 2 تریلیلیون 800 میلیلیارد یۆاندىق قـازىنالىق قارجىسی تـوتە جـەتكىزۆ مـەحانیزمنە ەنگـىزىلپ، كولەمی وتكەن جىلعدان نـەداۆىر ۆلكـەن بـولپ، قالا ـ اۆداندارداىك نەگزگی ساتىلارىندا كاسپورىنـ ـ دارعا، حالقعا تیمدىلىك جاساۆ جوننەن دەر كـە ـ زىندە اناعۆرلىم تەبندی قازىنالىق قولداۆ كـورسە ـ تـىلەدی. ٴار دارەجەلی ۆكـمەتتەر حـالىق ٴۆشـىن ۆنـەمدەپ ىستـەتـپ، تـارتـا جـۆمساۆعا تـابانىدی بولپ، نەگزگی حالىق تۆرمىسىنا جۆمسالاتىن شـ ـ عستىك تەك قانا ارتىپ، كەمەیمەۆنە شىنایی كەپىلـ ـ دىك ەتىپ، بازار سۆبیـەكتتەرىنىك ومرشەڭدىگىن تـاسقنداتىپ، جـالىنداي بـەرۆىنە دەم بـەرۆی كەرەك.

باجىنی كەمەیتۆ سایاساتی ساپالىلاندىرىلادی جانە تیاناقتاندىرىلادی. بازار سۆبیـەكتتەرىنىك قـا ـ رىمىن قـالپىنا كـەلتـىرىپ، ومـرشەڭدىك قۆاتـىن ارتتىرۆ ٴۆشـىن تـاعی دا كـومەكتەسۆگە تۆرا كـەلە ـ دی. باجىنی تۆزىمدىك كـەمەیتۆ سایاساتی ۆزدىكـ ـ سز اتقارىلپ، شاعىن كولەمدە بـاجی تـاپسرۆشـ ـ لاردىك ارتقـان قـۆن بـاجسىنا جـەڭىلدىك جـاساۆ سیاقتی ٴبىر ٴبولىم كـەزەڭدىك سایاساتتی اتقارۆ مەرزىمی ۆزارتىلادی، باجىنی قـۆرىلىمدىق كـەمەیتۆ ـ دىك جاڭا شارالاری اتقارىلپ، ٴشىنارا سایاساتتی رەتتەۆدىك نقپالی دولایلاسترىلادی. شاعىن كولەمدە باجی تاپسرۆشلاردىك ارتقان قۆن بـاجسىنان بـاجی تاپسرۆ شەگی ایلىق ساتلۆ سوماسی بویىنشا 100 مىك یۆانـنـان 150 مـىك یۆانعـا جـوعارىلاتىلادی. شـاعـىن، ۆساق كاسپورىنداردىك، جەكە ونـەركاسپىشلەر مـەن ساۆداگەرلەردىك جـىلدىق بـاجی تـاپسرۆعا ٴتیـستی تابىس سوماسىنىك ٴبىر میلیلیون یۆانعا جەتپەیتىن بولـ ـ گىنەن قازىر اتقارىلپ وتىرعان جەڭىلدىك بەرۆ سایا ـ ساتی نـەگزىندە تـابىس بـاجی تـاعی دا كـەمەیتىلپ جارتىلاي النادی. جەر ـ جەر باجىنی كەمەیتۆ سایاسا ـ تـىن دەر كـەزىندە شـىنایی تیـاناقتاندىرىپ، بـازار سۆبیەكتتەرىنىك یگىلىكتەنۆگە ٴتیستی یگىلىكتەن نـە ـ عۆرلىم تـولىق یگـىلىكتەنۆىنە شـىنایی كـەپىلدىك ەتۆی كەرەك.

(جالعاسی 6 ـ بەتتە)

3. 2021 ـ جىلعی ٴتۆیىندی قىزمەتتەر

بیىلعی جىل ـــ ەلـمىزدىك وسزاماندانداندىرۆ قۆرىلىسی بـارىسىندداعی ەرەكشە ماڭىزعا یـە ٴبـىر جىل. ۆكمەت قىزمەتىن ویداعمداي ىستـەۆ ٴۆشـىن شي جینپیك جولداستی ۆیتقی ەتكەن پارتیا ورتالىق كومیتەتىنىك پارمەندی باسشىلىعندا، شي جینپیڭنىك جاڭا ٴداۆىر جۆڭگوشا سوتسیالیزم یدەیـاسىن جـە ـ تەكشی ەتىپ، پارتیا 19 ـ قۆرىلتایىنىك جانە پـارتیا 19 ـ كـەزەكتی ورتـالـق كـومیتەتىنىك ەكـىنشی، ٴۆشىنشی، ٴتورتىنشی، بەسىنشی جـالپی مـاجلىستە ـ رىنىك رۆحىن جـاپىاي دایـەكتىلەندىرىپ، قـىزمەتتی ورىنقتىلىق بارىسىندا ىلگەرىلەتۆ سىندی نـەگزگی ارناعا تـابانىدی بولۆ، جاڭا داهۆ كـەزەڭىن تیـاناق ەتىپ، جاڭا داهۆ ۆستانىمىن دایەكتىلەندىرىپ، جاڭا داهۆ جۆیەسىن قـالىپتاسترىپ، جوعـاری سـاپالی داهۆدی ىلگەرىلەتۆدی نەگزگی تـاقرىپ، ۆسىنىم جاعىنداعی قـۆرىلىمدىق رەفورمانی تـەرەڭدەتۆدی نەگزگی ارقاۆ، رەفورمالاۆ مەن جاڭالق اشۆدی ٴتۆبىرلی قوزعاۆشی كۆش، حالقتىك كۆن سایىن ارتىپ وتىرعان تاماشا تۆرمىس قاجەتىن قاناعاتتاندىرۆدی ٴتۆبىرلی ماقسات ەتۆ، جۆیە كـوزقاراسـ ـ نان جازباي، ىندەتتەن ساقتانۆ ـ تىزگىندەۆدىك جانە ەكونومیكالىق، قوعامدىق داهۆدىك جەتىسـ ـ تىكتەرىن بەكەمدەپ جانە كەڭەیتىپ، داهۆ مەن حا ـ ۆىپسزدىكتی اناعۆرلىم ویداعمداي ٴبىر تۆتاس جوسپارلاپ، "التىنی ورىنقتىرۆ" قىزمەتىن تىڭعىلقـ ـ تی دستـەپ، "التىنی قـامتاماسز ەتۆ" مىندەتـىن جاپىاي تیاناقتاندىرۆ، ماكرولىق سایاساتتی عـىلىمی، ٴدال اتقارىپ، ەكونومیكالىق اینـالمىنىك ۆیلەسمـ ـ دی ارالىعىن قـۆلشىنا ساقتاپ، دشكی سۆرانىمدی ۆلعـایتۆ ستراتـەگیاسىنا تـابانىدی بـولپ، عـىلىم ـ تەحنیكالىق ستراتەگیالىق تىرەكتی كۆشەیتۆ، جوعا ـ رى دەڭگەیدە سىرتقا ەسىك اشۆدی كـەڭەیتىپ، قـوعامنىك جـاراسمدىلعی مـەن ورنـىقتىلعىن ساقتاپ، "14 ـ بەسجىلدىقتا" تاماشا باستاما اشۆعا، ٴساتتی قـادام تـاستاۆعا شىنایی كـەپىلدىك ەتىپ، جۆڭگو كـوممۆنیستىك پـارتیاسی قـۆرىلعاندىعىنىك 100 جـىلدىعىن ۆزدىك نـاتیجەلەرمەن قۆتىنقتاۆ كەرەك.

بیىل ەلـمىزدىك داهۆی ٴالی دە كـوپتەگەن حاۆىپ ـ قاتەر مەن سىن ـ سایىستارعا ٴدوپ كەلپ وتىر، دەسەدە ەكونومیكانىك ۆزاق ۆاقىت جاقسی جاققا قاراي داهۆ سىندی نەگزگی جاعدایی وزگەر ـ گەن جوق. ٴبىز سەنىمدی بەكەمدەپ، قىین قـامال ـ دادی الپ، قىینشىلقتاردی جـەڭىپ، قـالپىنا كـەلۆ سیپاتتی ارتۆ نەگزىن بەكەمدەپ، ەكون